

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Ahare Mot – Kedoşim

Hataları Kabul Etme Cesareti

Yıllar önce, o zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nin St. James Mahkemesi büyükelçisi Philip Lader tarafından ziyaret edilmiştim. Kendisi bana, eşiyle birlikte 1981 yılında önyak olduğu çok enteresan bir projeden bahsetti. Çağdaşlarından birçoğunun, kendilerini çok da uzak olmayan bir gelecekte belli başlı nüfuz ve güç mevkilerinde bulacaklarını fark etmişlerdi. Dolayısıyla, yaklaşan yıllarda yüzleşmek durumunda kalacakları zorlukları nasıl aşabileceklerini hep birlikte düşünmek, fikirlerini paylaşmak, konuk uzmanları dinlemek ve arkadaşlıklar kurmak üzere bir öğrenim kaçamağı için belli aralıklarla bir araya gelmelerinin faydalı ve yaratıcı olacağını düşünmüşlerdi. Böylece, Rönesans Hafta Sonları adını verdikleri bir toplantı dizisi yaratmışlardı. Bu toplantılar hâlâ devam etmektedir.

Lader'in bana anlattığı en ilginç şey, hepsi sıra dışı yeteneklere sahip insanlar olan katılımcıların, belirli bir şeyi özellikle zor bulduklarını keşfetmiş olmalarıydı. Bu belirli şey, *hatalar yaptıklarını kabul etmektir*. Lader çifti bunun, öğrenmeleri gereken önemli bir şey olduğunu anlamıştı. Liderler, her şeyin üzerinde, ne zaman ve nasıl hataya düştüklerini kabul etme ve bunu nasıl düzelteceklerini bilme kabiliyetine sahip olmalıydılar. Bu düşünceyle Lader çifti parlak bir fikir ileri sürdüler. Her Hafta Sonu'nda, herhangi bir alandaki tanınmış bir yıldız tarafından verilecek "En büyük gafım" konulu bir konuşma için özel bir seans ayırdılar. Gaf için "*blooper*" sözcüğünü kullanmışlardı ve Amerikalı değil, İngiliz olduğum için tercüme ihtiyacı duymuştum. *Blooper* sözcüğünün insanı mahcup eden bir hata demek olduğunu öğrendim. Bir gaf (Fransızca *gaffe*). Bir *faux pas* (pot, falso). Bir *bungle* (yüzüne gözüne bulaştırma). Bir *boo-boo* (aptalca hata). Veya İbranice söylendiği gibi bir *faşla* (fiyasko). Bir *balagan* (karmaşa). Yapmamanız gereken ve yaptığınızı kabul etmekten utanç duyduğunuz bir şey.

Hatayı kabullenme eğitimi... Yahudilikte Yom Kipur, özü itibarıyla işte tam olarak budur. Mişkan ve Bet Amikdaş dönemlerinde Yom Kipur, Yisrael ulusu içindeki en kutsal kişinin, Koen Gadol'un, öncelikle kendi günahları, sonra kendi "evinin" günahları, ardından da tüm Yisrael'in günahları için itirafta bulunduğu ve kefaret işlemleri yaptığı gündü. Bet Amikdaş'ın yıkıldığı günden beri ne bir Koen Gadol'umuz vardır, ne de onun gerçekleştirdiği seremoni; ama bu kutsal günün kendisine ve günahlarımızı itiraf edip bağışlanmak için dua etme kabiliyetine hâlâ sahibiz. Günahlarımızı, başarısızlıklarımızı ve hatalarımızı kabullenmek, diğer insanlar da aynıını yaptıkları zaman çok daha kolaydır. Eğer bir Koen Gadol veya cemaatimizin diğer mensupları günahlarını kabullenebiliyorlarsa, o zaman aynıını biz de yapabiliriz.

Başka bir yerde (Koren Yom Kipur Mahzor'u Önsözü) ilk Yom Kipur'dan ikincisine geçişin, Yahudi maneviyatındaki en büyük değişimlerden biri olduğunu ileri sürmüştüm. İlk Yom Kipur, Altın Buzagaı günahının ardından Moşe'nin halk adına Tanrı'nın affını temin etme gayretlerinin doruk noktasıydı (Şemot 32-34). 17 Tamuz'da başlayan bu süreç, 10 Tişri tarihinde, yani ertesi yıldan itibaren Yom Kipur olacak olan günde tamamlanmıştı. O gün Moşe ikinci levha setiyle birlikte dağdan inmişti ve bu da Tanrı'nın, halkla olan anlaşmasını yeniden tasdik ettiğinin somut işaretiydi. Bir yıl sonraki ikinci Yom Kipur ise, bu haftaki *perasha*da ana hatları verilen ve Aaron tarafından, Koen Gadol olma rolünün bir gereği olarak Mişkan'da gerçekleştirilen bir dizi ritüelini başlangıcı olmuştur.

İki Yom Kipur arasındaki farklar çok belirgindi. İlkinde Moşe bir peygamber olarak görev yapmıştı. İkincisinde Aaron ise bir Koen olarak işlev görmekteydi. Moşe, kalbinin ve aklının peşinden gidiyor, kendi sözlerine

Tanrı'nın verdiği cevaplara doğaçlama cevaplar üretiyordu. Aaron ise kati bir koreografiyi takip eden, her ayrıntısı önceden belirlenmiş bir ritüeli gerçekleştiriyordu. Moşe'nin Tanrı'yla buluşması belirli bir amaca yönelikti, gökler ile yeryüzü arasında emsalsiz, tekrar edilemez bir drama niteliğindeydi. Aaron'unki ise bunun tam aksiydi. Onun takip ettiği kurallar nesiller boyunca, Bet Amikdaş ayakta durduğu sürece hiç değişmeyecekti.

Moşe'nin halk adına ettiği dualar cüretkârlıklarıyla öne çıkmaktaydı. Hahamlarımız bunu *hutspa kelape Şemaya* – “Göklere karşı küstahlık” diye tanımlamışlardı ve bu dua, “Şimdi, lütfen [halkın] günahlarını affet – yoksa lütfen beni yazmış olduğun kitabından sil” (*Şemot* 32:32) şeklindeki akıl almaz sözlerle doruğa erişmişti. Bunun aksine, Aaron'un davranışı, itaat, tevazu ve itiraf yönüyle öne çıkıyordu. Bunlar, kendi günahları, “evinin” günahları ve aynı şekilde, halkın günahları için arınma ritüelleri, günah *korbanları* ve kefaret eylemleri niteliğindeydi.

Yom Kipur 1'den Yom Kipur 2'ye geçiş, Max Weber'in “karizmanın rutinleşmesi” diye adlandırdığı olgunun, yani benzersiz bir anı alıp onu ritüele dönüştürmenin ve bir “doruk deneyimi” hayatın düzenli bir parçası haline getirmenin klasik bir örneğiydi. Tora'daki pek az an, Altın Buzağı sonrasında Moşe ile Tanrı arasındaki diyalogun yoğunluğuyla yarışabilir. Ama Moşe'den sonra ortaya çıkacak olan soru şuydu: Artık bir Moşe'miz, peygamberlerimiz veya Tanrı'ya doğrudan bir erişimimiz yok. Öyleyse bundan sonra nasıl af elde edebileceğiz? Büyük anlar tarihi değiştirir. Ama bizi değiştiren şey, belli başlı eylemleri tekrar ve tekrar yapmak şeklindeki hiç de göz alıcı olmayan alışkanlıktır. Bu mükerrer eylemler, sonunda beynimizi yeniden yapılandırır ve kalplerimizin alışkanlıklarını değiştirir. Tekrar tekrar gerçekleştirdiğimiz ritüeller bizi şekillendirir.

Bunun yanında, Moşe'nin halk adına Tanrı nezdinde ricacı olması da halk içinde bir tövbekârlık atmosferini teşvik etmiş değildi. Doğru, Moşe halka işledikleri suçları gösterip vurgulamak amacıyla bir dizi dramatik eyleme başvurmuştu. Ama halkın bunu içselleştirdiğine dair herhangi bir delilimiz yoktur. Aaron'un eylemleri ise farklıydı. İtiraf, kefaret ve bir manevi arınma arayışı içermekteydi. Halkın günah ve başarısızlıkları hakkında samimi bir kabullenmeyi içeriyordu ve bunların hepsi bizzat Koen Gadol'dan başlıyordu.

Yom Kipur'un etkisi – ki bu etki, *tahanunim* (yakarma duaları), *viduy* (itiraf) ve *selihot* (af dileme duaları) yoluyla yılın geri kalanının büyük bölümündeki dualara da uzanmıştır – insanların “Yanlış yaptım, günah işledim, hatalara düştüm” demekten utanmadığı veya mahcup olmadığı bir kültür

yaratmaktı. Yom Kipur'da, biri *Aşamnu, bagadnu*, diğeri de *Al het şehatanu* sözleriyle başlayan iki alfabetik listedeki kabahatleri sayarak yaptığımız budur.

Philip Lader'in keşfettiği üzere, hataları kabul etme kapasitesi, yaygın bir olgu olmaktan çok uzaktır. Böyle durumlarda bahaneler bulmaya başlarız. Davranışımızı haklı çıkarmaya çalışırız. İnkâr ederiz. Başkalarını suçlarız. Bu konu üzerinde son yıllarda yayımlanmış bir dizi etkili kitap vardır. Aralarında Matthew Syed'in *Black Box Thinking: The Surprising Truth About Success (and Why Some People Never Learn from Their Mistakes)*; Kathryn Schulz'un *Being Wrong: Adventures in the Margins of Error*² ve Carol Tavris ile Elliot Aronson'un *Mistakes Were Made, But Not By Me*³ adlı eserleri sayılabilir.

Politikacılar hatalarını kabullenmekte zorlanırlar. Aynı şekilde doktorlar da. Önlenebilir tıbbi hatalar Birleşik Devletler'de her yıl 400.000'i aşan sayıda ölüme yol açmaktadır. Aynı şekilde bankacılar ve ekonomistler de. 2008 mali krizi Warren Buffet tarafından 2002 gibi erken bir dönemde öngörülmüş, birçok uzmanın, mortgage kredileri ve borç kaldıraç düzeylerinin sürdürülemez nitelikte olduğu yönündeki uyarılarına rağmen meydana gelmişti. Tavris ve Aronson benzer bir hikâyeyi polis hakkında da anlatmaktadır. Bir şüpheliyi gözlerine kestirdikleri zaman, onun masumiyetine işaret eden delilleri kabullenme konusunda isteksizlik göstermektedirler. Ve bu böyle sürüp gitmektedir.

İnsanların hata kabulünü bertaraf etme stratejileri neredeyse sonsuzdur. “Bu bir hata değildi” derler. Veya “Mevcut koşullar altında yapabileceğimiz en iyi şey buydu.” Veya “Bu önemsiz bir hataydı.” Veya “O zamanki bilgimiz ışığında bu kaçınılmazdı.” Veya “Hata başkasındaydı”. “Bize vakıalar hakkında yanlış veriler sunulmuştu.” “Kötü tavsiyelerin kurbanıyız.” Böylece insanlar için içinden sıyrılmakta veya inkâra başvurmakta veyahut kendilerini kurban olarak sunmaktadırlar.

Gerçekleri kendimizi temize çıkaracak şekilde yorumlamak konusunda neredeyse sonsuz bir kapasiteye sahibiz. Hahamlarımızın saflık kanunları bağlamında söyledikleri gibi: “Kimse kendi kusurlarını, kendi saflık eksikliklerini göremez.” Öz saygı mahkemesinde kendimizin en iyi avukatı bizizdir. Her yıl Koen Gadol'un Yom Kipur'da yaptığı gibi veya Uriya ve Bat Şeva hakkındaki kabahat peygamber Natan tarafından yüzüne vurduğu zaman Kral David'in yaptığı gibi *hatati*, “günah işledim” diyecek cesarete sahip insanlar ender bulunur.

Yahudilik, hatalarımızı kabul etmek konusunda bize üç yoldan yardım eder. İlki, Tanrı'nın affedici olduğuna

¹ *Karakutu Düşünme Modeli: Başarı Hakkındaki Şaşırtıcı Gerçek [ve Neden Bazı İnsanlar Asla Hatalarından Ders Almazlar]* (Pegasus Yayınları, 2018).

² *Hatalı Olmak: Yanlış Sınırlarında Maceralar.*

³ *Benim Hatam Değil* (Kuraldışı Yayınları, 2010).

dair bilgidir. Tanrı bizden hiç günah işlemememizi beklememektedir. Bize vermiş olduğu özgürlük armağanının bazen yanlış kullanılacağını zaten en baştan bilmekteydi. Bizden tüm istediği, hatalarımızı kabul etmemiz, onlardan ders almamız, onları itiraf etmemiz ve bir daha tekrarlamamak konusunda kesin bir karar almamızdır.

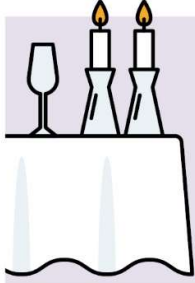
İkincisi, Yahudiliğin günahkâr ile günah arasında yaptığı açık ayrımıdır. Bizler yanlış bir eylemi, onu yapan kişiye olan inancımızı kaybetmeksizin kınayabiliriz.

Üçüncüsü ise, Yom Kipur'un yılın geri kalanına saçtığı haledir. Bu hale, yaptığımız yanlışları kabullenmekten utanmadığımız bir dürüstlük kültürü yaratmaya yardımcı olur. Ve Yom Kipur'un, teknik açıdan Tanrı ile aramızdaki konularda işlenen günahlara odaklanıyor olduğu gerçeğine rağmen, *Aşamnu* ve *Al Het* listesindeki itiraflar üzerinde yapılacak basit bir okuma bize, itiraf ettiğimiz günahların çoğunun aslında diğer insanlarla olan ilişkilerimizle ilgili olduğunu gösterecektir.

Philip Lader'in yüksekte uçan çağdaşları hakkında keşfettiği şeyi Yahudilik çok uzun zaman öncesinden içselleştirmiştir. En iyilerin bile hatalar yaptıklarını kabul ettiklerini görmek, biz diğerleri için çok sağlam bir güç ve teşvik kaynağıdır. Hata yaptığını kabul eden ilk Yahudi, gelini Tamar'ı haksız yere zinayla suçlamış ve sonra, yanlış yaptığını anlayınca "O benden daha dürüsttür" (Bereşit 38:26) demiş olan Yeuda'ydı.

Yeuda isminin *Viduy*, yani "itiraf" sözcüğüyle aynı kökten geliyor olması hiç şüphe yok ki basit bir rastlantıdan çok ötedir. Başka bir deyişle, bize Yahudiler – *Yeudim* – adı verildiği gerçeğinin ta kendisi, bizim, hatalarımızı kabullenme cesaretine sahip olan halk olduğumuz anlamına gelir.

Dürüst özeleştir, manevi büyüklüğün hataya yer bırakmayan göstergelerinden biridir.

Şabat Sofrasında

1. Hataları kabul etmek neden bu kadar zordur?
2. Yom Kipur bunun daha kolay olduğu bir kültür yaratmaya nasıl yardımcı olur?
3. Hataları kabul etme cesaretine sahip olmak neden önemlidir?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz:

www.rabbitsacks.org/covenant-conversation-family-edition/acharei-mot/the-courage-to-admit-mistakes

Family Edition şimdi Türkçe!